

Reactie Staatstoezicht op de mijnen (SodM) op de internetconsultatie Wetsvoorstel op de rijksinspecties

Staatstoezicht op de
Mijnen

info@sodm.nl
www.sodm.nl

Datum
17 maart 2025

Kenmerk
97514451

Kopie aan
-

Bijlage(n)
-

SodM onderschrijft de reactie op de internetconsultatie Wetsvoorstel op de rijksinspecties van de Inspectieraad. Met deze reactie wil SodM vanuit haar eigen perspectief op dit wetsvoorstel reageren; als rijksinspectie die vanuit haar ervaring met 'de Groningenaffaire' kan spreken over het belang om onafhankelijk haar toezichts- en signaleringstaken te kunnen uitoefenen.

Kabinet zegt inspecties onafhankelijker te maken, maar legt SodM juist verder aan banden

Ondanks parlementaire enquête toch nog politieke beïnvloeding mogelijk

Sinds 2022 wordt een Wet op de rijksinspecties door het kabinet voorbereid naar aanleiding van Tweede Kamermoties, brieven van de Inspectieraad en in reactie op de 'Initiatiefnota Omtzigt'. Deze wet is zeer belangrijk voor het waarborgen en bevorderen van de onafhankelijke taakuitoefening van rijksinspecties. Het belang van deze onafhankelijke taakuitoefening is na twee recente parlementaire enquêtes (Toeslagen- en Groningenaffaire) opnieuw bevestigd. Het is essentieel voor het goed functioneren van de Rijksoverheid als geheel, waar de rijksinspecties als ogen en oren van de maatschappij een onlosmakelijk onderdeel van zijn. Rijksinspecties hebben immers door het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving een uniek zicht op de uitwerking van die wet- en regelgeving in de praktijk. En zij zijn - mits goed uitgerust met waarborgen voor een onafhankelijke taakuitoefening - een tegenmacht in het krachtenveld van politiek en overheid. Signalen van een onafhankelijke rijksinspectie kunnen van grote waarde zijn voor de politieke besluitvorming. Waar de Memorie van Toelichting (MvT) deze uitgangspunten in grote lijn uitdraagt, heeft het wetsvoorstel op cruciale onderdelen nog elementen die onafhankelijke taakuitoefening in de weg staan.

Het voornemen om de onafhankelijkheid goed in een wet vast te leggen, heeft hoopvolle verwachtingen gewekt. Voor SodM hebben de verwachtingen plaatsgemaakt voor teleurstelling over het resultaat dat nu voorligt, zeker met de geleerde lessen van de parlementaire enquetecommissie aardgaswinning Groningen (PEAG) vers in het geheugen.

Op cruciale onderdelen achteruitgang ten opzichte van de werkpraktijk SodM-departement KGG

Op cruciale punten - met name het werkprogramma van rijksinspecties en het zelfstandig kunnen afdoen van Woo-verzoeken - is de balans zoek tussen ministeriële verantwoordelijkheid enerzijds, en de onafhankelijke positie van en taakuitoefening door inspecties anderzijds. Daarmee beantwoordt het voorstel niet aan het beoogde doel van de wet: oneigenlijke

beïnvloeding tegengaan. Voor SodM betekent het wetsvoorstel op deze cruciale onderdelen zelfs een achteruitgang ten op zichte van de huidige situatie.

Sturing op werkprogramma

Het wetsvoorstel ondermijnt de huidige werkpraktijk met het departement Klimaat en Groene Groei (KGG) dat wel lessen heeft getrokken uit de parlementaire enquête naar aanleiding van de Groningen-affaire. Op dit moment komt het werkprogramma vanuit goede afstemming met het departement KGG en gezond vertrouwen in het onafhankelijk opereren van een rijksinspectie tot stand. Ieder vanuit eigen verantwoordelijkheid en met respect voor elkaars rol en positie. Het voorliggend wetsvoorstel geeft niet alleen gedetailleerde en arbeidsintensieve procesregels, maar ook sturingsmogelijkheden op de inhoud; op basis van subjectieve zwaarwegende (politieke of beleidsmatige) redenen kan een werkprogramma worden afgekeurd.

Ook de aanwijzing van een minister die een opdracht inhoudt om extra onderzoek uit te voeren zonder dat daar expliciet extra financiële middelen voor moet worden gegeven, is een mogelijkheid om inhoudelijk te sturen op de programmering en prioritering van een rijksinspectie. Gezien de aanbevelingen van de PEAG en het vertrouwen in de overheid dat onder druk staat, zijn deze sturingsmogelijkheden van de minister op rijksinspecties niet alleen onwenselijk maar ook onbegrijpelijk.

Geen zelfstandige afdoening Woo-verzoeken

Het wetsvoorstel biedt SodM de mogelijkheid om eigen bevindingen actief openbaar te maken, maar geeft niet aan dat SodM ook zelfstandig openbaarmakingsverzoeken kan beantwoorden. SodM vindt dit verwarrend en niet uit te leggen. Een verzoek aan de toezichthouder, die onafhankelijk werkt van de minister, wordt dan door de minister beantwoord. Dat creëert een schijn van politieke inmenging, die het kabinet nu juist wil voorkomen en die ook niet past in de aanbeveling van de PEAG voor het versterken van de rol van inspecties. Bovendien laten recente ervaringen zien dat departementen in de praktijk terughoudender zijn in het openbaar maken van stukken, juist wanneer de inhoud politiek gevoeliger ligt. Openbaarmaking door SodM zou in dat geval meer recht doen aan de bedoeling van de Wet open overheid, die meer transparantie in het overheidshandelen beoogt.

Oneigenlijke sturing via begroting mogelijk

De PEAG onderstreept het belang van budgettaire onafhankelijkheid van de toezichthouder; voorkomen dat vanuit andere (politieke, economische) belangen dan veiligheidsbelangen door het ministerie gestuurd kan worden via de begroting. Bijvoorbeeld door personele claims voor meer toezicht af te houden. Het wetsvoorstel mist nog voldoende waarborgen om oneigenlijke sturing via de begroting te voorkomen, omdat in dit wetsvoorstel een rijksinspectie onder hetzelfde begrotingsartikel blijft vallen als de beleidsafdelingen. Hierdoor gaat financiering van het toezicht ten koste van financiering voor (nieuw) beleid, en is er geen sprake van lumpsum-financiering. Deze koppeling zou losgelaten moeten worden.

Escalatiemogelijkheid systemen 'too big fail' ontbreekt

De PEAG heeft onder meer uitgewezen dat SodM een escalatiemogelijkheid miste op essentiële momenten, waarbij zwaarwegende veiligheidsissues speelden bij systemen 'too big to fail' en het mandaat voor een effectieve interventie te beperkt was. In het huidige wetsvoorstel ontbreekt zo'n escalatiemogelijkheid

Kan bij systemen 'too big to fail', waarbij het algemene regeringsbeleid aan de orde kan zijn¹, een goede afweging wel aan één vakminister over worden gelaten als betreffende vakminister en de leiding van een inspectie het niet met elkaar eens zijn over zwaarwegende veiligheidsissues? Vraagt dat geen bredere afweging en daarmee de mogelijkheid tot agendering op de agenda van de ministerraad?

Het wetsvoorstel en de toelichting geeft aan dat rechtstreeks toegang tot de ministerraad of tot de Eerste of Tweede Kamer in strijd is met het -veelal ongeschreven- staatsrecht. Het wetsvoorstel verzuimt echter datzelfde staatsrecht in lijn te brengen met de lessen die geleerd zijn in recente parlementaire enquêtes. Bovendien bespreekt het voorstel ten onrechte niet de mogelijkheid dat een inspectie toegang krijgt tot de minister-president, die vervolgens naar eigen inzicht kan besluiten het punt te bespreken met de betreffend minister of bij de ministerraad te agenderen. Het wetsvoorstel lijkt de voorkeur te hebben voor escalatie via de media. En dat is mogelijk bij toekomstig systeemfalen geen wenselijke situatie.

Het is daarom wenselijk dat een vraagstuk bij 'systemen too big to fail' vanuit een breder perspectief dan strikt vanuit het huidige staatsrecht wordt bekeken, waarmee ook voldaan wordt aan de toezegging van de staatsecretaris BZK aan de Kamer van 11 oktober 2023.²

Positief: meerhoofdige leiding, onafhankelijke beoordeling

SodM is blij met de ruimte die het concept wetsvoorstel biedt om zowel collegiaal bestuur als onafhankelijke beoordeling van dit bestuur vorm te geven. Dit is belangrijk omdat deze checks en balances de leiding van de inspectie minder kwetsbaar maakt voor oneigenlijke (politieke) beïnvloeding en daarmee in lijn met de aanbevelingen van het rapport van de PEAG. Alleen het belang van onafhankelijkheid in de wervings- en selectieprocedure voor de inspectieleiding, zoals de MvT aangeeft, vraagt nog een concrete bepaling in de wet.

SodM vraagt om bovenstaande geleerde lessen van de 'Groningenaffaire' nauw te betrekken bij de verdere uitwerking van het wetsvoorstel op de rijksinspecties.

¹ Zie artikel 45, derde lid, van de Grondwet.

² Zie: [Uitstelbrief wetsvoorstel Kaderwet rijksinspecties | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#) en ook het gestelde hierover in het algemene deel van MvT p 16: 'hoofdpijnen en de uitkomsten van het notaoverleg daarover van 12 juni 2023 zijn meegenomen in het onderhavig wetsvoorstel'.